MATEIU CARAGIALE – A VISION IN STAND-BY

Carmen Elena FLOREA
"Petru Maior" University of Tîrgu Mureș

Abstract : Mateiu Caragiale - the expecting view is our introspection and attempt to reveal a possible profile of an equally great and less known 19th century Romanian novelist. This particular work is based on a study written by Alexandru George in 1981, at Minerva Publishing House. However, our point of view is strong, as well, sometimes turning into disagreement, still, standing for any unique and interesting position asserted by the predecessor. The book is a collection of 12 critique chapters, hinting at the writer's famous novel Gallants of the Old Court, as well as at the short story Remember and the diary. The present article deals strictly with the life background of the novelist. There are substantial pages with direct and indirect presentations of the man, rather than the writer's, especially the young man, which really show an unexpected perspective of someone who used to live in the shadow of his better known and accepted father, the playwright I.L. Caragiale. There is evidence of a character who struggled to rise, nevertheless to please the formal and informal audience, not to mention his particular and inner fight to overcome any underestimated level attributed by the society. Letters to or from friends, so called protective aunts, deep silence over the mother's portrait and her contribution, as if following his fatherly pattern, the typical jealousy around his legitimate brother and sister – are just a few presumptions in favour of his dynamic life.

Keywords: Mateiu Caragiale, I.L. Caragiale, critique, youth, diary.

Douăsprezece capitole de critică tipică pentru Alexandru George[1], în 1981, reușită rezultantă de obiectivitate cerută și subiectivitate mascată, mai mult ca oricând o continuare a unor mult mai scurte referiri de același tip, la adresa lui Mateiu Caragiale, făcute în 1970 – *Mateiu Caragiale sub pecetea tainei* și 1968 – *Mateiu Caragiale și stilul evocării* (ambele reunite, spre omogenă publicare, în volumul *Semne și repere*, din 1971). Urmate de trei momente de respiro, ori de critică la critică, o mai acută privire introspectivă, intitulată cu modestie, *Anexe*.

Dintr-un alt punct de vedere, o încercare de a-l deconspira pe fiul marelui dramaturg, în umbra căruia a supraviețuit, de a-i dezvălui o față neștiută ori mai puțin cunoscută, cu riscul de a-l dezamăgi pe cititor, dar cu propriul câștig al îmbrățișării ineditului.

Nu în ultimul rând, spre așteptat echilibru valoric și moral, o cercetare curajoasă a romanului *Craii de Curtea-Veche*, a povestirii *Remember*, dar și o incursiune în paginile jurnalului interbelicului atât de firesc, decadent și levantin coborâtor, prin atitudine și trai, din paginile volumului care l-a consacrat.

[1] Editura Minerva, București, *Mateiu I. Caragiale*

BDD-A22226 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:41 UTC)

Românii reacționează unitar și stabil la numele Caragiale, prin a-l asocia într-o proporție zdrobitoare cu celebrul dramaturg. Desigur, suntem toți caragializați în spirit, în simțiri și atât de îndatorați preamarelui înaintaș, încât cu greu am accepta un altul care să-i poarte deopotrivă numele și renumele. Avantajul autorului pieselor de teatru, al schițelor, al nuvelelor fantastice și psihologice este și cel al epocii contemporane, pe care o trăim, cea care favorizează opera, nemaifiind interesată, ca altădată, de can-canurile vieții autorului. Așa se face că aflând mărturii ori povești acide, verosimile, despre viața lui Mateiu, nu mai încercăm aceeași obidă pe care au experimentat-o colegii săi de generație, mai mult sau mai puțin impresionați de tarele marii familii. Ceea ce este unanim (re)cunoscut este faptul că Mateiu trece drept întâiul născut al tatălui său, singurul urmaș veritabil, prin vocație, dar și cel oarecum marginalizat, poate automarginalizat, fiind considerat, de la început, drept *fiu natural*. S-a speculat enorm în epocă pe seama spiritului necavaleresc al lui Ion Luca, cel care nu a admis că a avut o relație stabilă cu mama lui Mateiu, Maria Constantinescu, nu a luat-o în căsătorie, preferând un aranjament care să-i faciliteze ascensiunea profesională. S-a exagerat, însă, ulterior, cu presupusa indiferență față de Mateiu, ceea ce a alimentat serios și nefericit ura celui din urmă pentru familia nouă a tatălui său.

Alexandru George insistă asupra grijii pe care Ion Luca i-a purtat-o fiului mai mare, deseori pune pe picior de egalitate sentimentele nutrite pentru acesta cu cele dăruite copiilor din căsătoria legitimă – Luca și Ecaterina, dar într-o manieră interesantă, provocatoare: nu se poate spune cert că este apărătorul vreunuia dintre cei doi Caragiale. Se încearcă, aparent, o redare obiectivă a situației de fapt, dar, când crezi că poți înclina balanța în vreo parte (în cea a lui Mateiu, cum suntem tentați), vine cu argumente solide, citând din mari personalități ale vremii, care neutralizează acidul critic: *Nu judecăm, nu cercetăm răspunderile, dar constatăm psihologia tulburată a fiului nelegitim cu dospirea complexului de inferioritate și îngrămădirea mocnită a urii* (Șerban Cioculescu)[2].

Oarecum compensatoriu, dar nu exclusiv, fiind intuit harul *craiului*, despre Mateiu au scris mulți reprezentanți ai timpului său. Se poate bănui că tratamentul este preponderent datorat tatălui, nu ca influență directă, ci mai ales ca reabilitare indirectă a acestuia, la nivel moral. Parcă tot ceea ce se scrie bine despre fiu mai șterge din păcatul patern. Pe cale de consecință, cei care au mai cârcotit și l-au aruncat în dizgrație pe dramaturg, au făcut-o cert din considerente personale, incisivitatea fiindu-le proprie numai la nivelul judecării vieții marelui autor, nicidecum a operei sale. Altfel spus, mulți s-au folosit de Mateiu, spre dărâmarea unui mit mult mai invidiat. Întrucât nu ne propunem să-l judecăm pe Ion Luca, nici să-l absolvim pe întâiul său născut, notăm câțiva scriitori care s-au aplecat asupra operei, uneori chiar a vieții celui din urmă: Tudor Vianu[3], Ovidiu Cotruș[4], Perpessicius[5], Teodor Vârgolici[6]. Merită să revenim la Tudor Vianu, declarat susținător al lui Mateiu Caragiale, prin frumoase cuvinte și înalte, nobile încadrări:

[2] 1940, în biografia dedicată lui Ion Luca, pag. 107-108
[3] *Matei Ion Caragiale*, în *Studii și portrete literare*, Craiova, Ed. Ramuri, 1938, p.20-21
[4] *Opera lui Mateiu I. Caragiale*, Ed. Minerva, 1977
[5] *Prefață la Craii de Curtea Veche*, Ed. pentru literatură, 1965, p. V
[6] *Studiu introductiv* la *Craii de Curtea Veche*, București, Ed. Tineretului, 1967, p.6

BDD-A22226 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:41 UTC)

Fruntaş al grupării noastre literare, în mijlocul căreia se bucura de acea înţelegere şi iubire de care nici firile cele mai mândre nu se pot lipsi, a trecut printre noi ca o apariţie scumpă şi rară. Marea lui rezervă, înaltul său scrupul literar, un instinct aristocratic care îl ţinea departe de toate formele zgomotoase ale publicităţii, i-au înlesnit să realizeze ceea ce alcătuieşte visul marilor scriitori.[7]

Regretul unanim este cel al plecării timpurii (şi) a fiului cel mare al lui Ion Luca, dublat de impresia unei neîmpliniri personale, a unei eterne căutări, perpetue neafilieri la o lume a normalului, a firescului, cu acceptarea bunelor şi a relelor, dar mai ales cu năzuinţa de a învăţa să ierte, proces care ar fi meritat început, evident, cu tatăl său. Pe cititorul secolului al XXI-lea, mult mai versatil, dinamic şi mai puţin sceptic ori încrâncenat, îl şochează marile orgolii, cu atât mai mult cu cât ele aparţin a doi iluştri reprezentanţi ai literaturii noastre, tată şi fiu (ca să nu mai menţionăm faptul că tatăl s-a străduit, în felul său, să-şi împace fiul, neexcluzându-l nici din viaţa, nici din familia sa). Cel puţin aşa conduce demonstraţia Alexandru George.

Dacă ne-am raporta la cârcotaşii finalului de secol 19, ne-ar părea mult mai facil să înţelegem ura unui fiu nerecunoscut, practic, a unui copil însingurat, înstrăinat, afectat vizibil din punct de vedere psihologic, căruia tatăl i-a furat şi oportunitatea de a moşteni o mătuşă[8] şi care s-a chinuit să ducă povara unui stigmat nemeritat, într-o epocă extrem de exigentă cu regulile familiale, de respectat în societate. Şi totuşi, este vorba mai degrabă de neadaptarea la mediul propus de tată, a fiului, întrucât Mateiu a fost luat spre creştere alături de copiii legitimi, iar ulterior, a fost susţinut material în Germania şi în România, când intenţiona să urmeze cursurile unei facultăţi. Deşi Mateiu a avut perioade contradictorii, fie de cedare, capitulare – urmate de răzvrătiri şi lecţii obositoare paterne, fie de râvnă şi ambiţie, compensatorii, lăudate de amicii vigilenţi ai tatălui, dar şi de rudele interesate, el a născut o reală compasiune şi înţelegere, când s-a îmbolnăvit grav şi s-a recuperat şi mai greu, ratând o ultimă şansă de a finaliza studiile de Drept, propuse de dramaturg. Din afară, îmbolnăvirea trupului ne apare ca o consecinţă firească a otrăvirii îndelungate, în copilărie şi adolescenţă, a sufletului şi a minţii. Dacă am căuta un singur cuvânt care să caracterizeze soarta tânărului, am ajuge indiscutabil la *nefericire*.

Mateiu Caragiale interesează prin scriitura sa. Nu a fost prolific, dar s-a particularizat printr-un stil interesant, propriu vremii sale, altfel spus, modern pe atunci şi adaptat cerinţelor critice. Scrie romanul *Craii de Curtea-Veche*[9] la persoana I, ceea ce e o temerară încercare, transformată în reuşită. Confesiune oficială versus spovedanie necesară. E personaj narator şi

[7] În necrologul din *Gândirea*

[8] *Nu este exclus ca Mateiu să fi înţeles ceea ce era prea evident, şi anume că relativa bunăstare din casa tatălui său nu era rezultatul trudei literare sau de alt ordin pe care ar fi văzut-o desfăşurându-se..., ci hazardul unor moşteniri, al căror uzufruct înţelegea să-i revină şi lui, ca descendent mai îndepărtat, dar în egală măsură îndreptăţit ca şi cei din ramura legitimă a familiei. De lucrul acesta şi-a dat singur seama ceva mai târziu, la moartea mătuşii sale Lenci (1905), când a constatat că tatăl său a venit de la Berlin şi şi-a convins muribunda soră să întoarcă testamentul în favoarea sa, dezmoştenindu-l practic vorbind pe cel care se şi văzuse beneficiar al unei sume de aproape patruzeci de mii de lei. Mateiu nu va ezita să-l numească* pungaş *pe tatăl său şi să considere că această frustrare a reprezentat pentru el o lovitură dintre cele mai grave care i-ar fi hotărât existenţa...*- Alexandru George, *Mateiu I. Caragiale*, Ed. Minerva, 1981, p.17.

[9] Forma ultimă datează din 1928-1929, iar apariţia romanului are loc la începutul anului 1929.

BDD-A22226 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:41 UTC)

cu greu accepți că nu citești un jurnal mascat. Puțini se așteptau la o astfel de replică, total diferită de cele ale tatălui său, prin conținut și lapidaritate filtrată de eleganța cuvintelor, amintind de Marcel Proust și conturând premisele prozei imaginar fantastice. Devine un cap de școală urmată, de pildă, de Fănuș Neagu ori de Mircea Cărtărescu, care par să fi învățat a lua esențialul din detaliul unor rânduri aflate la granița tristantzaristă. *Remember*[10] este folosită ca un ajutor real în construcția definitivă romanescă, dar trădează gustul peregrinărilor externe și doza de autocultivare a autorului.

Mai mult, Alexandru George folosește și pagini de jurnal, real, de această dată, spre a obține confirmări ori spre a se lămuri pe sine, când unele lucruri îi par neverosimile: *Încă de la apariția primei părți*[11]*,lucrarea aceasta a fost primită cu o favoare poate fără precedent în literatura română. Nu-i păstrez nicio supărare pentru truda aspră și pentru obositoarea obsesie pe care mi le-a impus: cartea e cu adevărat magnifică... Indiferent ce satisfacții îmi va mai da ulterior, există una pe care am apreciat-o și o voi aprecia totdeauna, mai presus de oricare alta: aceea a dificultății învinse*.[12] În mod sincer, cititorul obișnuit cu tragismul scriitorului poate fi surprins de atitudinea pozitivă și onestă, corectă și autoapreciativă, generată de apariția romanului.

O altă fațetă stilistică ascunde Mateiu Caragiale în scrierea de zi cu zi, simplă, directă, neelaborată, în scrisori, când citiorul are plăcerea să descopere un autoportret neașteptat. Sunt extraordinare rândurile schimbate cu prietenul său N. A. Boicescu, mai ales în perioada studenției nefinalizate din Berlin. În străinătate, are ocazia să cunoască personalități de atunci și de mai târziu, ceea ce transformă observațiile sale primare în memorabile pagini pentru posteritate: *...e un mare toptangiu*[13]*, aleargă în curse de automobile, de cai (mi-a spus că a câștigat 75000 de mărci), și-a spart toți dinții căzând după cal sau din auto, a inventat o mașină de zburat și face sculptură, pictură, tenis, sport etc. Are un apartament chic. Zilele astea mă va presinta comtessei D'Arlong...* Deducem că este un tânăr ca oricare altul, căruia îi place frumosul, mai ales reprezentat de femei, care e la un pas de a se îndrăgosti, deseori, ca orice artist și care analizează diversitatea și o filtrează prin simplitatea firii sale.

Este interesantă dialectica relațiilor personale ale scriitorului. Nimic nu trădează modul în care a colaborat cu mama sa, dar putem intui înțelegerea pe care o va fi manifestat față de o altă persona non grata în ochii lui I.L. Caragiale. În anii tinereții, am văzut, dar nu numai, i-a rămas fidel prietenului său Boicescu și se poate conta pe confesiunile pe care i le face. Camil Petrescu le-ar fi așezat ca note substanțiale, în subsolul jurnalului. S-a mai aflat sub aripa unei mătuși, când s-a întors la București, dar pe care nu a venerat-o, de vreme ce aceasta transmitea totul, matematic, la Berlin. Desigur, cel mai mare interes îl suscită puntea dorit creată, în fapt, neconstruibilă, către inima tatălui său. Nu putem defini cât este antipatie reciprocă între cei doi sau invidie profesională (din partea mai vârstnicului), ne este greu să înțelegem disensiunile reale pe care nu le-au ascuns și care au mărit diferențele dintre cei doi. În condițiile în care nimeni nu a renunțat la o relație propriu-zisă, filială, atât Mateiu, cât și

[10] Povestirea este publicată în 1923, la editura Cultura Națională.
[11] Redăm opinia scriitorului despre propria-i creație, *Craii de Curtea- Veche*
[12] *Pagini de jurnal*, în *Opere*, ed. cit., p. 316.
[13] Despre Henri Coandă

BDD-A22226 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:41 UTC)

Ion Luca păreau să trăiască confortabil, întreținându-se, alimentându-se constant cu dispute, divergențe, puncte de vedere contradictorii.

Pe scurt, marele reproș al bătrânului era încadrarea tânărului ca un neisprăvit; la fiu putem depista un dezinteres total, o lipsă de afecțiune, pe care copilul și-a dezvoltat-o simțind, probabil, falsa atașare a tatălui, iar adultul a adâncit-o, neprimind ajutor atunci când cerea ori suferind când meritele sale literare nu erau subliniate. Nu e mai puțin adevărat, că Mateiu exagera, dar nu avea nicio clipă această impresie și-i părea mult mai la îndemână să-și descalifice tatăl. De pildă, un motiv al supărării sale este acela că părintele refuză să intervină a-i facilita obținerea postului de șef de cabinet, într-un guvern nou. Total inspirată alegerea paternă, care nu vedea cu ochi buni o astfel de numire la nici 30 de ani, în condițiile în care oricine ar fi avut comentarii malițioase îndreptățite. Profesional, deși se bănuiește o inexplicabilă invidie a lui I.L., cei doi se apropie odată cu apariția unor poezii ale tânărului. Publicate de Vasile Goldiș în Ardeal, apreciate de tată și recomandate spre publicare în *Viața Românească*, ele nu au făcut cariera dorită, dar au demonstrat, o dată în plus, cât de diferiți erau ambii Caragiale. Dispariția subită, la Berlin, a faimosului dramaturg, îi prilejuiește o deplasare ultimă și rapidă a fiului, spre a veghea la căpătâiul primului, gest simbolic nerealizat în sine, dacă preluăm observațiile Cellei Delavrancea, deopotrivă prezentă la tristul eveniment: *...n-am recunoscut pe tânărul îmbrăcat în negru, cu un lung fular înfășurat în jurul gâtului, care dădea o expresie sinistră figurii palide... Fiul cel mare a privit lung tăcerea părintelui său, apoi a ieșit din cameră.*

Este interesantă alegerea lui Alexandru George, alegând să insiste nejustificat asupra detaliilor-mărturii, care îl pun într-o lumină defavorabilă pe Mateiu; în schimb, spre a echilibra balanța, îl lasă pe el să se apere, dând glas scrisorilor ori jurnalului. Este ca și cum criticul ar sugera faptul că al doilea Caragiale a luptat toată viața de unul singur. Culoarul acesta este unul riscant, deoarece prima parte a cărții abundă, cum s-a notat, în aprecieri ale atâtor mari nume din literatura noastră. Mai mult, în mod neașteptat, George îl încadrează brusc ca *personaj anacronic*, fără a aduce argumente solide. Nimic din economia cărții, până la un punct, asemănătoare cu un roman, grație fluidității informației, altminteri, foarte interesantă, nu conduce spre o deziluzie personală, și ea nepermisă într-un studiu critic obiectiv: *Să notăm psihologia deviată a scriitorului nostru cu punctul de plecare în mentalitatea aristocratică impunând o altă ordine decât aceea a egalității șanselor de reușită în viață... Chiar dacă din punct de vedere al observației și mentalității comune, Mateiu nu avea niciun motiv să se plângă, nemulțumirea lui profundă a avut urmări la fel de omportante în viziunea sa asupra realității și în opera sa artistică...*

Brusc, autorul monografiei constată discrepanțele din viața scriitorului urmărit, înainte și după război. Am putea sublinia noi, înainte și după moartea tatălui. Este evidentă starea precară în care ajunge fiul, sărăcia lucie în care trăiește, ceea ce alimentează sursele care îl susțineau pe tatăl incapabil a vedea vreun viitor pentru moștenitorul nelegitim. Situația aceasta nu l-a doborât însă. I-a sporit sarcasmul, i-a servit drept lecție și, foarte probabil, i-a fost prilej de inspirație literară, prin profundă reflecție, pentru mai târziu. Nu s-ar putea spune că Alexandru George se declară surprins, dar nici nu valorifică reacția lui Mateiu, care, dacă ar fi confirmat profilul deviant trasat anterior, ar fi trebuit să se sinucidă. Nici vorbă. Să zâmbim și noi ironic, alături de el, într-unul din momentele când intuiește că este analizat

BDD-A22226 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:41 UTC)

depreciativ: *Şi continuând conversaţia cu tata, se aplecă lent într-o parte şi începe încet, cu o severă atenţie şi multă demnitate şi un soi de ifos, să-şi taie tacticos franjurile*[14] *de la manşeta pantalonilor săi, uzaţi până la extrema limită. La un picior, la celălalt*.[15]

Pauperitatea, soarta, teama de singurătate, dorinţa de înălţare pe scară ierarhică sau invincibilul gust aristocrat l-au condus pe Mateiu Caragiale, în 1923, către o căsătorie salvatoare. Deşi privită cu ochi sceptici de mulţi, deoarece soţia aleasă, Marica Sion[16], era cu un sfert de veac mai mare, alianţa a fost strălucită, aşa cum confirmă unii dintre martorii timpului: *...va beneficia de asistenţa foarte grijulie a soţiei sale, care a fost primul lui mare admirator... Mateiu şi-a iubit soţia..., alcătuia cu ea o pereche foarte potrivită.*

În plus, i-a readus bunăstarea materială, fosta tomnatecă domnişoară deţinând oarece moşii ori conace, de pe urma cărora se câştiga constant. Nu în ultimul rând, şi-a câştigat liniştea, suportul moral mult visat. Psihologii ar explica alegerea sa ca o refugiere disperată în braţele unui părinte care i-a lipsit – mama, fiind luat de către tată, apoi, tatăl, prin înstrăinare treptată. Toate acestea i-au permis lui Mateiu să se exprime şi astfel a reuşit să scrie. După ce o cunoaşte pe Marica, publică *Remember* şi, după şase ani de tihnă şi mulţumire sufletească, atinge apogeul, trimiţând la tipar celebrul roman *Craii de Curtea-Veche*. Foarte interesantă manevră a destinului pentru cel de-al doilea mare Caragiale.

La fel de solidă se dovedeşte lupta sa de supravieţuire şi de adaptare, reabilitare şi recuperare. Ne-am putea întreba ce s-ar fi întâmplat dacă rămânea la Berlin, dacă urma cariera în Drept sau dacă nu o cunoştea pe fiica poetului Sion?! Este un tip de retorism pe care Mateiu l-ar fi introdus, probabil, într-o scriere ulterioară, dar pe care prea puţini l-au speculat. Nici Alexandru George nu a remarcat turnura fulminantă din floarea vârstei romancierului sau, dacă a făcut acest lucru, s-a rezumat să constate, fără să analizeze. Cititorului de secol XXI nu-i rămâne decât să aprecieze opera, să onoreze memoria şi să nu ignore destinul unui important reprezentant al literaturii primei jumătăţi a veacului trecut, care a dus o neostoită luptă cu sine, cu preamarele părinte patern, dar şi cu prejudecăţile unei lumi neomogene, care prea târziu l-a eliberat, dar care prea timpuriu, aspru l-a judecat.

BIBLIOGRAFIE

I.L. Caragiale, *Scrisori şi acte*, ed. îngrijită de Şerban Cioculescu, 1963.
Cella Delavrancea, *Mozaic şi timp,* 1973.
Alexandru George, *Mateiu I. Caragiale*, Ed. Minerva, 1981.
E. Lovinescu, *Memorii*, III, Ed. Adevărul, 1936.
Cezar Petrescu, *Mateiu I. Caragiale. File dintr-un caiet de amintiri*, 1938, în *Evocări şi aspecte literare*, Timişoara, Ed, Facla, 1974.

[14] Îi ceruse gazdei feminine o foarfecă, deoarece surprinsese privirile disperate ale acesteia, gata să constate lipsurile reale care îl caracterizează.
[15] Ştefana Velisar, *Din una în alta,* în *Ursitul*, Ed. Minerva, Bucureşti, 1970, p.195-196.
[16] Fiica poetului G. Sion

BDD-A22226 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:41 UTC)